

Ситуація, що сформувалася на ринку м'яса та м'ясопродуктів, дає нові можливості для підприємств м'ясопереробної галузі, які необхідно правильно використати, розподіливши власний маркетинговий потенціал на найближчі роки, сформувавши чіткий маркетинговий план по управлінню маркетинговими ресурсами.

Висновки

Негативний вплив на розвиток м'ясопереробної галузі дефіциту вітчизняної сировини та підвищення витрат на її постачання, а також дистрибуцію готової продукції. Так, дефіцит м'яса у 200–300 тис. тонн в рік, який виник унаслідок зменшення поголів'я худоби (особливо ВРХ) і падіння її продуктивності, викликав підвищення цін на внутрішньому ринку України, зниження завантаження вітчизняних переробних підприємств і, як наслідок, втрату ними конкурентних переваг. Посилилися обмеження рівня державної підтримки тваринництва через жорсткі, з точки зору вітчизняних товаровиробників, умови міжнародної торгівлі, що прийняла Україна зі вступом до СОТ. Теперішні умови членства України у СОТ поглибили дефіцит сировини для переробників м'яса, що позначилося на споживчих цінах на м'ясні продукти. Однак ми вважаємо, що такі умови сприятимуть розвитку підприємств, за рахунок стимулювання процесів оптимізації їхньої діяльності. В таких ринкових умовах, що склалися в Україні, особливо гостро постає питання залучення додаткових ресурсів, зокрема і ефективність використання маркетингового потенціалу підприємства. Попри погіршення торгівельних умов зі вступом до СОТ підприємства м'ясопереробної галузі отримали додаткові ринкові можливості за рахунок

лібералізації режиму доступу вітчизняних експортерів до зовнішніх ринків, адже вітчизняні підприємства спроможні використати ці умови для прискорення внутрішніх структурних реформ.

Література

1. Бойко В.І. Ринок м'яса: проблеми формування ресурсного потенціалу / В.І. Бойко // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 97–102.
2. Гримак А.В. Економічна сутність та об'єктивна необхідність формування ринку продукції м'ясного скотарства / А.В. Гримак // Мясной бизнес. – 2009. – №1. – С. 74–76.
3. Гончарова Н. Анализ конъюнктуры регионального рынка мясопродуктов / Н. Гончарова // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2006. – №5. – С. 52–53.
4. Гутник Б.Е. Рынок мяса и современный потребитель / Б.Е. Гутник, А.Н. Захаров // Все о мясе. – 2005. – №4. – С. 60–62.
5. Кучеренко Т.М. Ринок м'яса овець і кіз / Т.М. Кучеренко // Мясной бизнес. – 2006. – №11. – С. 26–29.
6. Мудрак Р. Чинники цінової динаміки на ринку м'яса та м'ясопродуктів / Р. Мудрак // Економіка України. – 2009. – №9. – С. 67–78.
7. Поліщук Д. Імпорт витісняє вітчизняне / Д. Поліщук // Аграрний тиждень. – 2009. – 23.11–29.11. – С. 5.
8. Свиноус І.В. Щодо проблеми конкурентоспроможності українських м'ясопродуктів / І. Свиноус // Вісник БДАУ. – 2009. – 23.11–29.11. – С. 37.
9. <http://zaxid.net/newsua/2010/10/12/224858>
10. http://brc.undp.org.ua/img/publications/meat_BRA-AC-09082010.pdf

Л.В. ШІРІНЯН,

к.е.н., доцент, докторант, Науково-дослідний фінансовий інститут Академії фінансового управління Міністерства фінансів України

Оцінка впливу конкуренції на макроекономічні показники страхової галузі України

У роботі висунуто і перевірено гіпотези щодо впливу конкуренції страховиків на макроекономічні показники страхової галузі на основі розрахунку обсягів чистих премій, чистого доходу від страхової діяльності, валових премій і активів. Виконано регресійний аналіз для виявлення залежності обсягів доходів і премій, ємності страхового ринку від концентрації найбільших страховиків і індексу Герфіндаля–Гіршмана.

Ключові слова: страховий ринок, премії, дохід, активи, регресійний аналіз, конкуренція, ємність, індекс Герфіндаля–Гіршмана, концентрація.

В работе выдвинуты и проверены гипотезы относительно влияния конкуренции страховщиков на макроекономические показатели страховой отрасли на основе расчета объемов чистых премий, чистого дохода от страховой деятельности, валовых премий и активов. Выполнен регрессионный анализ для выявления зависимости объемов доходов и премий, емкости страхового рынка от концентрации самых крупных страховщиков и индекса Герфиндаля–Гиршмана.

Ключевые слова: страховой рынок, премии, доход, активы, регрессионный анализ, конкуренция, емкость, индекс Герфиндаля–Гиршмана, концентрация.

It have been suggested and tested hypotheses concerning the influence of the competition of insurers on macro-economical activities of the insurance industry of the country on the basis of calculation of net revenue, net and gross premiums and assets. A regressive analysis is performed for the determination of the dependence of the revenue volumes and insurance premiums, insurance market penetration on the concentration of the biggest insurers and Herfindahl–Hirshman index.

Keywords: insurance market, premiums, revenue, assets, regressive analysis, competition, penetration, Herfindahl–Hirshman index, concentration.

Постановка проблеми. Конкуренція є необхідною умовою ефективного функціонування будь-якого ринку, в тому числі страхового. Ступінь впливу конкурентних механізмів на ефективність діяльності значною мірою залежить від контролю з боку держави за процесами концентрації і запобігання монополізації ринків. Проте дуже важливим є питання своєчасного та обґрунтованого втручання держави у означені процеси, адже страховий ринок України розвивається з притаманними для нього особливостями. Якщо в країнах з ринковою економікою вже склалася дієва система антимонопольного законодавства, яка дає змогу запобігати появі монополістів, то в Україні поки відсутня єдина методика визначення ринкової конкуренції на ринку страхових послуг [1].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У зарубіжних публікаціях автори П. Хадвік (P. Hardwick) [2], І. Ма (Y.–L. Ma) [3], Ж. Кук (J. Cooke) [4], Г. Мурат (G. Murat) [5] розглядають розвиток окремих аспектів проблеми: ефект глобалізації, участь міжнародних страховиків в іноземних ринках, залежність попиту на страхування від демографічної ситуації і ВВП, бар'єри, що пов'язані з транснаціональним страхуванням, конкуренцію на основі порівнянь структури активів страховиків. Експерти Світового банку під керівництвом К. Торбун (C. Thorburn) [6] дослідили для 100 країн з перехідною економікою концентрацію на основі використання індексу Герфіндала–Гіршмана (Herfindahl–Hirshman). У вітчизняній фаховій літературі практично не порушувалося питання впливу конкуренції на ефективність діяльності ринку страхових послуг. Лише обмежене коло вітчизняних фахівців, серед яких можна назвати В.Д. Бігдаша [7], О.О. Гаманкову [8], А.М. Ермошенко [9], О. Залєтова [10], Л.В. Нечипорук [11], В.М. Фурмана [12], Я.П. Шумелду [13], досліджувало деякі аспекти конкуренції на вітчизняному страховому ринку. Але здебільшого у працях науковців наводиться критичний огляд чинної системи оцінювання конкурентоспроможності страхового ринку, порівняння її із зарубіжними методиками, виявлення причин відсутності жорсткого контролю з боку держави за процесами монополізації. На нашу думку, для ефективного моніторингу українського страхового ринку і побудови дієвого антимонопольного механізму необхідна більш глибока оцінка та науково обґрунтовані розрахунки рівня конкурентоспроможності

страхового ринку, щоб можна було чітко визначити межі втручання державного регулятора не тільки на стадії банкрутства компанії, а й на всіх стадіях їх функціонування.

Метою статті є аналіз впливу конкуренції страховиків на макроекономічні показники страхової галузі України.

Виклад основного матеріалу

Основні фактори конкурентоспроможності ринку і параметри дослідження

Для аналізу ми використали показники валових премій (ВП) і чистих премій (ЧП – валові премії за мінусом коштів із перестраховування всередині країни для виключення подвійного рахунку) всіх страховиків України з офіційних річних звітів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (до липня 2011 року – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, далі по тексту Держфінпослуг) за всі роки роботи регулятора і дані Міністерства фінансів України [14].

У зв'язку з тим, що показник «Страхові премії» не відображений в офіційній публікованій звітності окремо взятої страхової компанії, ми провели аналіз на основі показника «Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» (рядок 010 форми 2 графа 3), врахувавши їх схожу за характером поведінку та часову динаміку. Цей показник фактично являє собою зароблені страхові платежі і характеризує дохід від страхової діяльності. За аналогією з прийнятою Держфінпослуг України термінологією надалі ми називатимемо цей показник чистим доходом (ЧД). Також ми використали показник «Актив» (рядок 280 форми 1 графа 4), який характеризує розмір коштів страхової компанії. Це дало нам змогу систематизувати для наукового дослідження величезний обсяг статистичного і фактичного матеріалу за останнє десятиліття і визначити:

- концентрацію (CR) на ринку найбільших страховиків за різними критеріями;
- ємність страхового ринку (η) як частку страхування у загальному обсязі ВВП країни;
- ступінь конкуренції на ринку за допомогою індексу Герфіндала–Гіршмана (HHI).

Використовуючи отриману таким чином інформацію, ми побудували наступний аналіз поведінки кожного показника η , HHI і CR на основі: чистих страхових премій (ЧП), валових страхових премій (ВП), чистого доходу (ЧД), активів (А).

Перейдемо до детального розгляду нашої пропозиції стосовно розрахунку названих показників.

Важливість страхової галузі для країни демонструє такий найважливіший показник, як ємність страхового ринку, який розраховують як частку страхування у загальному обсязі ВВП країни. Наявна офіційна інформація дає змогу розглянути різні можливості для визначення рівня ємності страхового ринку. Ємність страхового ринку за обсягом чистих премій $\eta_{\text{ЧП}}$, за обсягом валових премій $\eta_{\text{ВП}}$, за обсягом чистого доходу $\eta_{\text{ЧД}}$, за обсягом активів $\eta_{\text{А}}$ визначатимемо відповідно як частку обсягу чистих страхових премій, частку

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

обсягу валових страхових премій, частку обсягу чистого доходу, частку обсягу активів всіх страховиків у загальному обсязі ВВП країни.

Іншим важливим показником є ступінь монополізації ринку. Зазвичай використовують коефіцієнт концентрації, який розраховується як питома частка премій суб'єктів господарювання у загальному обсязі премій з подальшим ранжуванням отриманих значень. Виходячи з наявних даних можна визначити коефіцієнт концентрації CR_3 для перших трьох найбільших страховиків на ринку:

- концентрація $CR_{ЧП}$ за обсягом чистих премій;
- концентрація $CR_{ЧД}$ за обсягом чистого доходу від страхової діяльності;
- концентрація $CR_{ВП}$ за обсягом валової премії;
- концентрація $CR_{АП}$ за обсягом активів.

Третім важливим показником, що характеризує стан конкуренції на ринку є індекс Герфіндаля–Гіршмана, який визначається як сума квадратів часток обсягу діяльності певного страховика у загальному обсязі діяльності всіх страховиків на ринку. За пропозицією автора індекс Герфіндаля–Гіршмана можна визначити за валовими преміями $HNI_{ВП}$, за чистими преміями $HNI_{ЧП}$, за чистим доходом $HNI_{ЧД}$, за активами HNI_A відповідно як суму квадратів валових премій, суму квадратів чистих премій, суму квадратів чистих доходів, суму квадратів активів окремих страховиків у

загальному обсязі валових премій, чистих премій, чистих доходів, активів, відповідно.

Визначені таким чином показники, на нашу думку, дають змогу виконати всебічний аналіз стану страхового ринку України і виявити особливості, що притаманні його функціонуванню.

Вплив конкуренції на ефективність страхової діяльності

Розглянемо взаємозв'язок між обсягом премій та індексом Герфіндаля–Гіршмана HNI за допомогою даних по страховому ринку України за останнє десятиріччя. Кореляцію значень чистих премій ЧП і валових премій ВП від HNI показано на рис. 1а–б. Можна побачити спадну функціональну залежність для всіх отриманих рівнянь лінійної регресії. Аналогічно виявляється залежність чистого доходу ЧД від величин HNI , розрахованими нами за різними критеріями (рис. 1в).

Отже, отримуємо перший новий важливий результат: 1) чим більшим є значення індексу Герфіндаля–Гіршмана, тим меншими є обсяги премій і доходів від страхової діяльності на ринку України і 2) чим меншим є значення індексу Герфіндаля–Гіршмана, тим більшими є обсяги премій і доходів від страхової діяльності на вітчизняному ринку страхових послуг. Нагадаємо, що індекс Герфіндаля–Гіршмана відповідає за рівень конкуренції в країні. Тому з отриманого після проведення регресійного аналізу результату впливає вис-

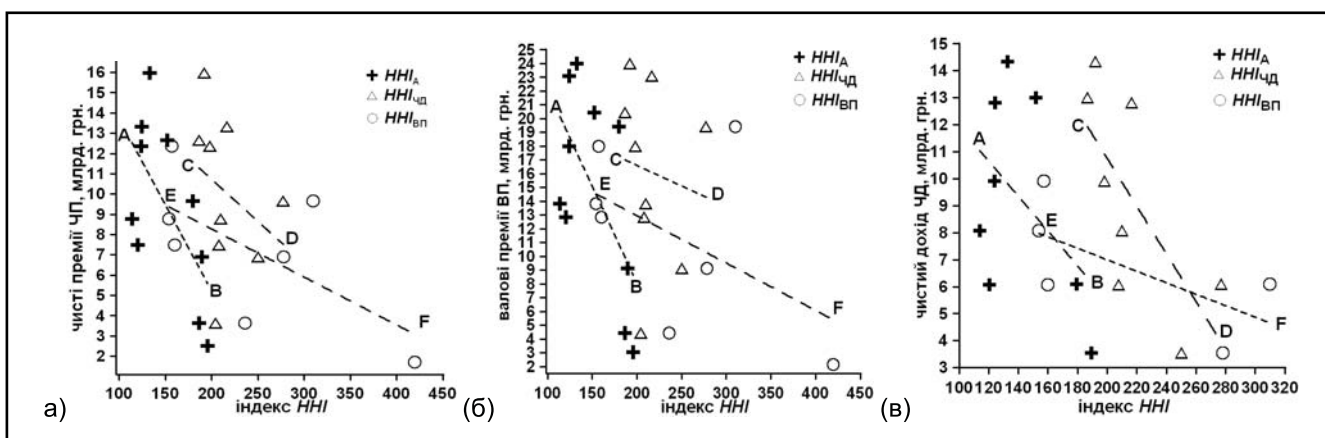

Рисунок 1. Залежність обсягів премій і чистих доходів від значення індексів Герфіндаля–Гіршмана за різними критеріями: за валовими преміями $HNI_{ВП}$, за чистим доходом $HNI_{ЧД}$, за активами HNI_A

Таблиця 1. Рівняння кореляційно–регресійної залежності премій страхових компаній України за останнє десятиріччя від величини індексів Герфіндаля–Гіршмана

Показник	Фактор	Рівняння апроксимаційної залежності	Позначення лінії на рисунку	Середні значення параметрів на інтервалі рівняння
Чисті премії, ЧП, млрд. грн.	HNI_A	$ЧП = -0.085HNI_A + 22.23$	AB на рис. 1а	$ЧП = 9.33$, $HNI_A = 151.8$
	$HNI_{ЧД}$	$ЧП = -0.041HNI_{ЧД} + 19.01$	CD на рис. 1а	$ЧП = 10.09$, $HNI_{ЧД} = 215.72$
	$HNI_{ВП}$	$ЧП = -0.023HNI_{ВП} + 13.08$	EF на рис. 1а	$ЧП = 7.21$, $HNI_{ВП} = 244.96$
Валові премії, ВП, млрд. грн.	HNI_A	$ВП = -0.140HNI_A + 36.15$	AB на рис. 1б	$ВП = 14.83$, $HNI_A = 151.8$
	$HNI_{ЧД}$	$ВП = -0.030HNI_{ЧД} + 22.56$	CD на рис. 1б	$ВП = 16.14$, $HNI_{ЧД} = 215.72$
	$HNI_{ВП}$	$ВП = -0.034HNI_{ВП} + 19.83$	EF на рис. 1б	$ВП = 11.41$, $HNI_{ВП} = 244.96$
Чистий дохід, ЧД, млрд. грн.	HNI_A	$ЧД = -0.065HNI_A + 18.40$	AB на рис. 1в	$ЧД = 9.24$, $HNI_A = 141.94$
	$HNI_{ЧД}$	$ЧД = -0.088HNI_{ЧД} + 28.42$	CD на рис. 1в	$ЧД = 9.24$, $HNI_{ЧД} = 217.18$
	$HNI_{ВП}$	$ЧД = -0.021HNI_{ВП} + 11.25$	EF на рис. 1в	$ЧД = 6.75$, $HNI_{ВП} = 211.79$

новок, що чим меншою є конкуренція в Україні, тим меншим є обсяг зібраних страхових премій і отриманих доходів вітчизняних страховиків.

Детальну інформацію щодо функціональної залежності обсягів коштів у страхуванні від індексу Герфіндаля–Гіршмана приведено у табл. 1.

Виявлена кореляція показує, що вплив конкуренції страховиків:

- для ЧП є більш суттєвим за активами ($ЧП \sim 0.085 HHI_A$), ніж за чистим доходом ($ЧП \sim 0.041 HHI_{ЧД}$);
- для ВП є більш суттєвим за активами ($ВП \sim 0.140 HHI_A$), ніж за валовими преміями ($ВП \sim 0.34 HHI_{ВП}$);
- для ЧД є більш суттєвим за чистим доходом ($ЧД \sim 0.088 HHI_{ЧД}$), ніж за активами ($ЧД \sim 0.065 HHI_{ЧД}$);

Заслугує на увагу той факт, що на індекс Герфіндаля–Гіршмана HHI суттєво впливає кількість страховиків. Наші дослідження показують обернену залежність між індексом Герфіндаля–Гіршмана HHI і кількістю страховиків: чим біль-

шою є кількість страховиків, тим меншим є значення індексу HHI , тобто рівень конкуренції є вищим. Виходячи з цього не можна погодитися з деякими існуючими думками щодо необхідності зменшення кількості страховиків на ринку. Для вітчизняного страхового ринку пряме зменшення кількості страховиків за інших незмінних умов може призвести до погіршення конкуренції і зменшення загального обсягу доходів.

Окремий аналіз щодо взаємозв'язку між преміями, чистим доходом і концентрацією CR_3 перших трьох найбільших страховиків показав, що збільшення концентрації також супроводжується зменшенням обсягів премій і чистих доходів від основної операційної діяльності (рис. 2). Такий результат свідчить, що чим більш монополізованим є український страховий ринок, тим меншими стають обсяги премій і доходів у страхуванні.

Для повноти опису ми розглянули взаємозв'язок між концентрацією на ринку найбільших страховиків і значенням індексу Герфіндаля–Гіршмана у кожному році. В результаті

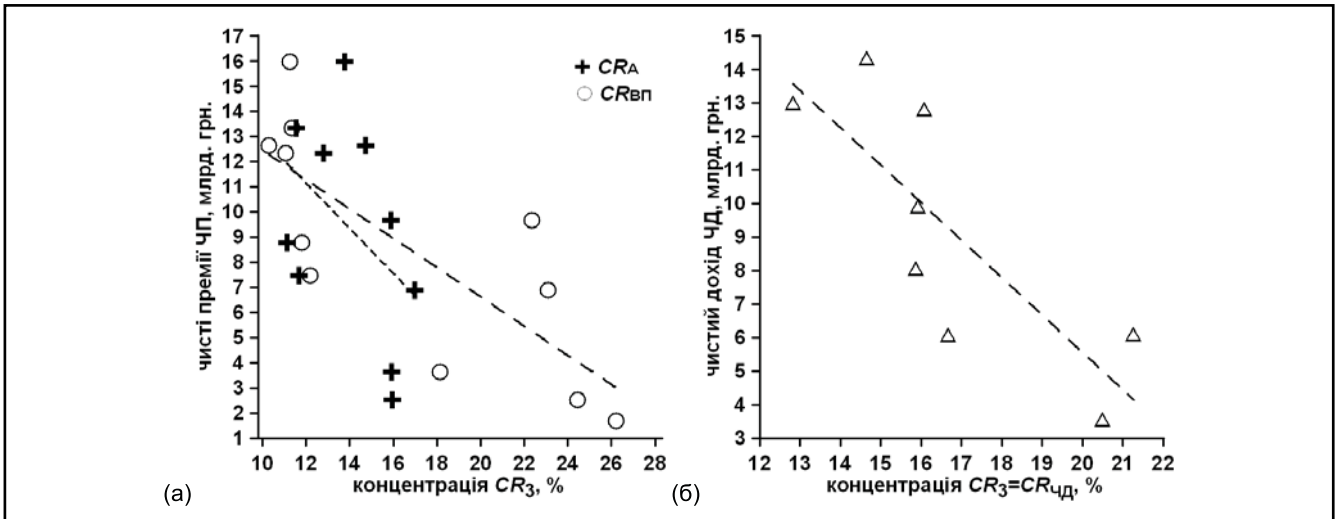

Рисунок 2. Залежність обсягів премій і чистих доходів від концентрації CR_3 : (а) – за валовими преміями $CR_{ВП}$, за активами CR_A , (б) – за чистим доходом $CR_{ЧД}$

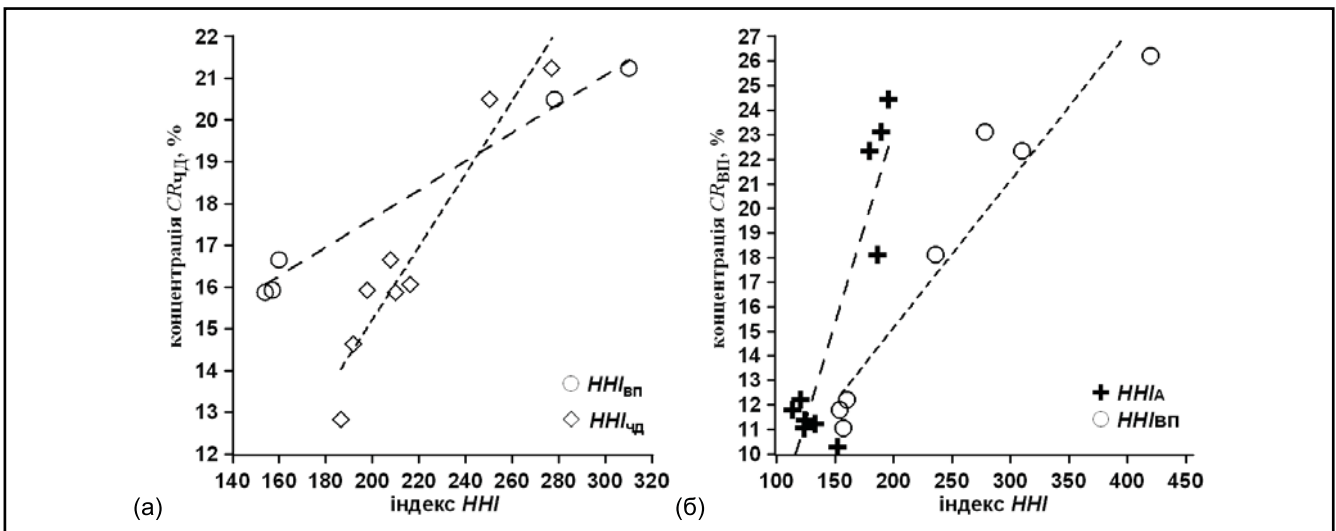

Рисунок 3. Взаємозалежність між концентрацією CR_3 та індексом Герфіндаля–Гіршмана: за валовими преміями $CR_{ВП}$ і $HHI_{ВП}$, за активами HHI_A , за чистим доходом $CR_{ЧД}$ і $HHI_{ЧД}$

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

отримали майже пропорційну залежність (рис. 3), яка демонструє той факт, що чим більшим є значення індексу Герфіндаля–Гіршмана (чим нижчою є конкуренція на ринку), тим більшою є концентрація CR_3 (отже, вище ступінь монополізації ринку).

Перейдемо до дослідження найбільш важливого для макроекономічного аналізу взаємозв'язку між ємністю страхового ринку і рівнем конкуренції на ринку. Ми перевіряли гіпотезу щодо наявності залежності показника ємності η від показника HHI . Отримані результати можна виокремити на

два випадки: 1) обернений причинно–наслідковий зв'язок між ємністю страхового ринку η і показником Герфіндаля–Гіршмана; 2) прямий причинно–наслідковий зв'язок між цими показниками.

У випадку оберненого причинно–наслідкового зв'язку ємності η і показника HHI маємо спадну функцію лінійної регресії (рис. 4), що означає, що чим більшою є конкуренція на ринку (меншим є індекс HHI), тим вище ємність і тим більш важливу роль відіграє страхова галузь у країні. Іншими словами, чим більшою є ступінь монополізації, тим мен-

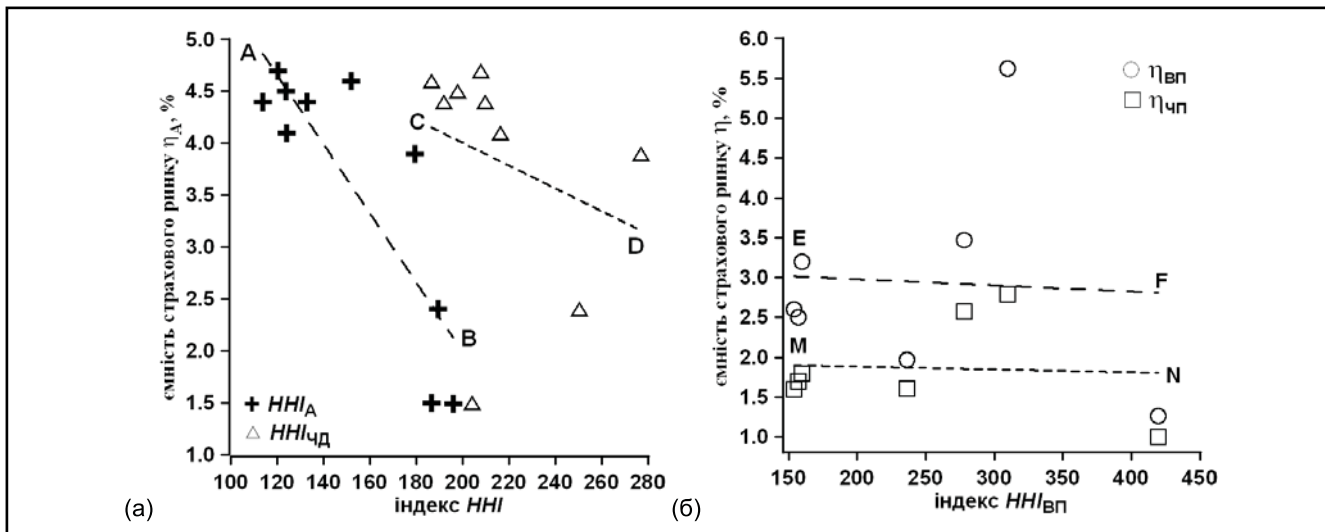

Рисунок 4. Взаємозв'язок між ємністю страхового ринку України та індексом Герфіндаля–Гіршмана

Таблиця 2. Рівняння кореляційно–регресійної залежності ємності страхового ринку від індексів Герфіндаля–Гіршмана

Ємність страхового ринку, %	Фактор	Рівняння залежності	Позначення лінії на рис. 4	Середні значення параметрів на інтервалі рівняння
η_A	HHI_A	$\eta_A = -0.0333HHI_A + 8.65$	AB на рис. 4а	$\eta_A = 3.60, HHI_A = 151.80$
	$HHI_{чд}$	$\eta_A = -0.0110HHI_{чд} + 6.20$	CD на рис. 4а	$\eta_A = 3.83, HHI_{чд} = 215.72$
$\eta_{чп}$	$HHI_{ВП}$	$\eta_{чп} = -0.0004HHI_{ВП} + 1.95$	MN на рис. 4б	$\eta_{чп} = 1.87, HHI_{ВП} = 244.96$
$\eta_{ВП}$	$HHI_{ВП}$	$\eta_{ВП} = -0.0008HHI_{ВП} + 3.13$	EF на рис. 4б	$\eta_{ВП} = 2.94, HHI_{ВП} = 244.96$

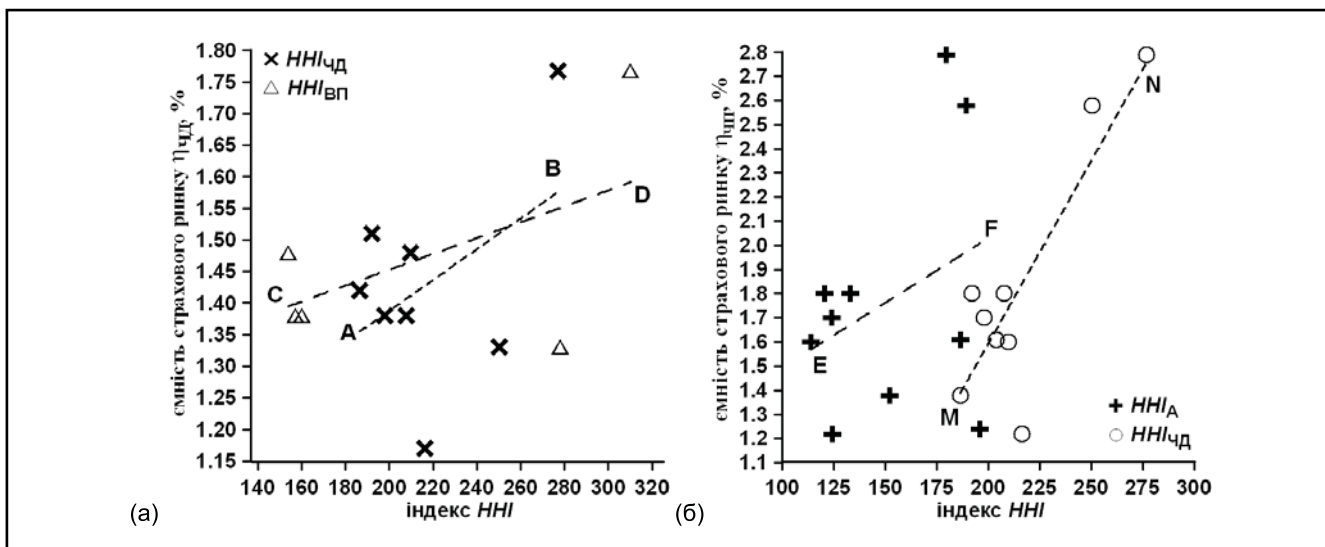

Рисунок 5. Взаємозв'язок між ємностями страхового ринку України $\eta_{чп}$ і $\eta_{чд}$ та індексом Герфіндаля–Гіршмана за різними критеріями

Таблиця 3. Рівняння кореляційно-регресійної залежності ємності страхового ринку від індексів Герфіндаля-Гіршмана

Ємність страхового ринку, %	Фактор	Рівняння залежності	Позначення лінії на рис. 5	Середні значення параметрів на інтервалі рівняння
$\eta_{\text{ЧД}}$	$HNI_{\text{ЧД}}$	$\eta_{\text{ЧД}}=0.0024HNI_{\text{ЧД}}+0.90$	AB на рис. 5а	$\eta_A=1.43, HNI_{\text{ЧД}}=217.19$
	$HNI_{\text{ВП}}$	$\eta_{\text{ЧД}}=0.0013HNI_{\text{ВП}}+1.20$	CD на рис. 5а	$\eta_A=1.47, HNI_{\text{ВП}}=211.79$
$\eta_{\text{ЧП}}$	HNI_A	$\eta_{\text{ЧП}}=0.0053HNI_A+0.96$	EF на рис. 5б	$\eta_{\text{ЧП}}=1.77, HNI_A=151.80$
	$HNI_{\text{ЧД}}$	$\eta_{\text{ЧП}}=0.0151HNI_{\text{ЧД}}-1.43$	MN на рис. 5б	$\eta_{\text{ЧП}}=1.83, HNI_{\text{ЧД}}=215.72$

шою є частка страхового ринку у ВВП країни. Відповідні апроксимаційні співвідношення приведено у табл. 2.

Результати, приведені в табл. 2 і рис. 4, свідчать про слабку кореляцію між індексами $\eta_{\text{ЧП}}$ і $HNI_{\text{ВП}}$, $\eta_{\text{ВП}}$ і $HNI_{\text{ВП}}$ і більш сильну – між η_A і $HNI_{\text{ЧД}}$ (CD на рис. 4а), η_A і HNI_A (AB на рис. 4а). Отже, аналіз свідчить, що досить суттєвими є вплив індексу HNI_A за активами страховиків і індексу $HNI_{\text{ЧД}}$ за чистим доходом. Водночас використання валових страхових премій та індексу Герфіндаля-Гіршмана $HNI_{\text{ВП}}$ не є показовим для дослідження впливу конкуренції на ємність страхового ринку. Саме тому гадається недоцільним подання в офіційних звітах Держфінпослуг України висновків про стан конкуренції на ринку страхування, отриманих на базі страхових премій і індексу Герфіндаля-Гіршмана, розрахованого за валовими преміями. Порівняння валових і чистих страхових премій є корисним для аналізу перестраховування. В середньому ЧП становлять 50% ВП, що означає, що пересічний страховик 50% премій передає у перестраховування.

У випадку прямого причинно-наслідкового зв'язку ємності η і показника HNI маємо зростаючу функцію лінійної регресії. Така поведінка спостерігається для ємності $\eta_{\text{ЧП}}$ і $\eta_{\text{ЧД}}$ щодо $HNI_{\text{ЧД}}$ (рис. 5). Вирази для відповідних лінійних рівнянь регресії приведено у табл. 3.

Результати, приведені в табл. 3, свідчать про досить слабку кореляцію між індексами $\eta_{\text{ЧД}}$ і $HNI_{\text{ВП}}$, $\eta_{\text{ВП}}$ і $HNI_{\text{ВП}}$, $\eta_{\text{ЧП}}$ і HNI_A та більш сильну – між $\eta_{\text{ЧП}}$ і $HNI_{\text{ЧД}}$ (MN на рис. 5б). Це означає, що індекс Герфіндаля-Гіршмана $HNI_{\text{ЧД}}$ за чистим доходом від страхової діяльності є більш впливовим фактором для аналізу ємності страхового ринку $\eta_{\text{ЧП}}$ за чистими преміями.

Висновки

Дослідження виявляє суттєвий вплив конкурентних механізмів на ефективність функціонування всієї страхової галузі. Отримано, по-перше, що зростання значення індексу Герфіндаля-Гіршмана відповідає зменшенню обсягів премій і доходів від страхової діяльності на ринку України, що означає, що чим меншою є конкуренція в Україні, тим меншим є обсяг страхових премій і доходів, що отримують вітчизняні страховики в цілому по ринку. По-друге, результати лінійної регресійної моделі щодо ємності страхового ринку дають два випадки: 1) зростання рівня конкуренції на страховому ринку збільшує частку активів і валових премій у обсязі ВВП країни; 2) зростання рівня конкуренції на ринку зменшує частку чистого доходу від страхування і частку чистих премій у ВВП країни. В першому

випадку суттєвим є вплив індексу HNI_A за активами страховиків і індексу $HNI_{\text{ЧД}}$ за чистим доходом. У другому випадку найбільш впливовим фактором для аналізу ємності страхового ринку за чистими преміями є індекс Герфіндаля-Гіршмана $HNI_{\text{ЧД}}$ за чистим доходом від страхової діяльності.

Рекомендовано Держфінпослуг для дослідження впливу конкуренції на ємність страхового ринку визначати індекс HNI_A за активами страховиків та індекс $HNI_{\text{ЧД}}$ за чистим доходом.

Аналіз показує необхідність зважених і науково обґрунтованих рішень з боку органів державного регулювання страхової галузі стосовно кількості страховиків на ринку і вимагає окремого дослідження цього питання на основі інших критеріїв ефективності страхової галузі.

Література

1. Шірінян Л.В., Шірінян А.С. Конкурентоспроможність страхового ринку України в сучасних умовах // Економіка України – 2011. – №7. – С. 37–48.
2. Hardwick P., Dou W. The Competitiveness of EU Insurance Industries // The Service Industries Journal. 1998. Vol. 18: 1. P. 39–53.
3. Ma Y.-L., Pope N. Foreign share, insurance density, and penetration: an analysis of the international life insurance market // Risk Management and Insurance Review, 2008. Vol. 11: 2. P. 327–347.
4. Cooke J. A. and Skipper H. D. An Evaluation of US Insurance Regulation in a Competitive World Insurance Market // American Enterprise Institute Conference on the Future of Insurance Regulation. – 2008. – July 9. – 25 p.
5. Murat G., Roger S., Tonkin R. S. and J'ttner D. J. Competition in the General Insurance Industry // Zeitschrift für die Gesamte Versicherungswissenschaft. 2002. Vol. 91: 3. P. 453–481.
6. Thorburn C. Insurers: Too Many, Too Few, or «Just Right»? Initial Observations on a Cross-Country Dataset of Concentration and Competition Measures // Policy Research Working Papers 4578. – 2008. – P. 1–23.
7. Бігдаш В.Д. Напрямки розвитку конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. Частина 1. – Збірник наукових праць. – 2009. – Випуск №3 (47). – С. 33–41.
8. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика. – Київ: Видавництво Київського національного економічного університету. 2009. – 283 с.
9. Єрмошенко А.М., Єрмоленко Л.В. Технологія аналізу конкурентної боротьби на страховому ринку // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – №2(21). – С. 48–55.

10. Филонюк А.Ф., Залетов А.Н. Страховая индустрия Украины. – К.: Международная агенция «БИЗОН», 2008. – 448 с.
11. Нечипорук Л.В. Теорія і практика страхового ринку в Україні: Монографія. – Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ. 2004. – 300 с.
12. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку. – К.: КНЕУ, 2005. – 296 с.

13. Шумелда Я. Особливості конкуренції на страховому ринку України // Страхова справа. – 2007. – №2. – С. 4–7.
14. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національних комісій, що здійснюють державне регулювання природних монополій, у сфері зв'язку та інформатизації, ринків цінних паперів і фінансових послуг» №3610-VI. – Електронний ресурс. – режим доступу – <http://www.president.gov.ua>

Ю.М. ТУНІЦЬКА,
к.е.н., Київський національний торговельно-економічний університет

Конкурентні переваги як основа забезпечення конкурентоспроможності підприємства за умов відкритості національного ринку

У статті досліджено сутність поняття «конкурентні переваги», встановлені їх основні властивості та роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства в умовах відкритості національного ринку. Доведено необхідність врахування факторів ринкової, ресурсної та інституційної концепцій з метою формування комплексу стійких конкурентних переваг суб'єкта господарювання.

Ключові слова: конкурентні переваги, конкурентоспроможність підприємства, ринкова концепція, ресурсна концепція, інституційна концепція.

В статье исследована суть понятия «конкурентные преимущества», установлены их основные свойства и роль в обеспечении конкурентоспособности предприятия в условиях открытости национального рынка. Доказана необходимость учета факторов рыночной, ресурсной и институциональной концепций с целью формирования комплекса стойких конкурентных преимуществ субъекта ведения хозяйства.

Ключевые слова: конкурентные преимущества, конкурентоспособность предприятия, рыночная концепция, ресурсная концепция, институциональная концепция.

Постановка проблеми. Формування конкурентних переваг підприємств – ключовий критерій вирішення проблеми їх виживання і подальшого розвитку. Особливо це актуально в умовах глобалізації економіки, членства України у Світовій організації торгівлі. Інтернаціоналізація економіки, тиск імпорту обумовлюють першочерговість проблеми адаптації та стійкого розвитку вітчизняних підприємств. Поширення великих, складних форм організації підприємств потребує ефективних інструментів управління бізнесом, а зростання конкуренції на ключових ринках, посилення динамічності і непередбачуваності зовнішнього середовища висувають нові вимоги до управління компаніями.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням формування конкурентних переваг і конкурентоспроможності підприємств присвячено праці вітчизняних та російських вчених: Г. Азоева, Л. Балабанової, А. Большакова, А. Войчака, А. Градова, Ю. Іванова, П. Орлова, Є. Пеліхова, Н. Савельєва, Н. Сафіулліна, О. Сомова, О. Сумець, О. Сомової, Р. Фатхутдінова, А. Челенкова та ін. Ця проблема стала предметом досліджень зарубіжних науковців: М. Портера, Ф. Котлера, Р. Гранта, Д. Тіса, К. Прахалада тощо.

Незважаючи на безліч публікацій з цієї проблеми, ряд її аспектів належить до маловивчених, неопрацьованих повною мірою. Зокрема, це стосується формулювання визначення поняття «конкурентна перевага» підприємств за умов відкритості національного ринку, їх комплексної класифікації, що і обумовило **мету статті**.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в економічній науковій думці не існує єдиного визначення поняття «конкурентна перевага». Загальна дефініція конкурентних переваг – це першість у будь-якій сфері, що забезпечує успіх у конкурентній боротьбі. Особливості та механізм формування конкурентних переваг є основою забезпечення конкурентоспроможності.

Як вважає Н. Савельєва, конкурентні переваги – це підвладні динаміці часу внутрішні характеристики (у тому числі й динамічні властивості) об'єкта (суб'єкта) або фактори зовнішнього середовища, які забезпечують йому переваги над конкурентами на конкретному ринку в період часу, що розглядається. При цьому формування конкурентних переваг має базуватися на принципах системного підходу. На думку Н. Сафіулліна та Л. Сафіулліна, конкурентні переваги – це економічні відносини суб'єктів господарювання, що виявляються в перевазі над конкурентами на конкретному ринку в реальних умовах впливу навколишнього середовища [19].